

اصول علم سیاست

(با تأکید بر سیاست در ایران)

دکتر حسن شیخ زاده

عضو هیأت علمی گروه علم سیاسی

دانشگاه خوارزمی

سرشناسه : شیخزاده، حسین

عنوان و نام پدیدآور : اصول علم سیاست (با تأکید بر سیاست در ایران) / حسین شیخزاده.

مشخصات نشر : تهران: نسیم بامداد، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری : ۲۶۰ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۲۱۶-۷-۹

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : علوم سیاسی -- ایران

موضوع : Political science -- Iran

موضوع : علوم سیاسی

موضوع : Political science

رده بندی کنگره : ۸۲JA

رده بندی دیویی : ۳۲۰/۵۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۵۸۶۶۷۲۸

عنوان: اصول علم سیاست با تأکید بر سیاست در ایران

نویسنده: حسین شیخزاده

ناشر: نسیم بامداد

توبت چاپ: اول، ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت : ۵۰۰۰۰ تومان

انتشارات نسیم بامداد: تهران خیابان کریم خان زند، خیابان به آفرین، بن بست دوم، پلاک ۱ واحد ۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: ماهیت سیاست
۱۷	معنای لغوی و تعریف سیاست
۲۰	منشأ و موضوع سیاست
۲۴	رابطه سیاست و اخلاق
۲۹	علم سیاست و ویژگی‌های آن
۳۳	شاخه‌های علوم سیاسی
۳۷	فصل دوم: دولت و اجزای آن
۳۹	گفتار اول: ویژگی‌ها و کارکردهای دولت
۳۹	تعریف دولت
۴۱	کاربردهای دولت
۴۳	منشأ، ماهیت و تارک دولت
۴۷	از دولت‌های باستان تا دولت مدرن
۵۰	نحوه پیدایش دولت‌های جدید
۵۱	گفتار دوم: ارکان و اجزای دولت
۵۲	الف: سرزمین
۵۳	ب: مردم (جمعیت)
۵۴	ج: حکومت دارای حاکمیت
۵۷	قانون و حکومت
۵۸	قانون اساسی
۶۱	حاکمیت چیست؟
۶۳	ملت
۶۷	عوامل پیدایش ملت
۶۹	رابطه ملت و ملی‌گرایی
۷۱	فصل سوم: انواع حکومت‌ها
۷۴	گفتار اول: دیکتاتوری و دموکراسی
۷۴	دیکتاتوری
۷۵	مبانی نظری دیکتاتوری
۷۶	ویژگی‌های دیکتاتوری

۷۸	توتالیتاریسم
۷۹	ویژگی های نظام های توتالیتار
۸۲	دموکراسی
۸۵	روند پیدایش و رشد دموکراسی
۸۸	موج های دموکراسی
۹۰	ضعف های دموکراسی
۹۲	پیامدهای مثبت حاکمیت دموکراسی
۹۳	دموکراسی در ایران
۹۵	گفتار دوم: نظام های پارلمانی و ریاستی
۹۵	تفکیک قوا
۹۷	نظام پارلمانی
۹۹	نظام ریاستی
۱۰۱	نظام های مختلط
۱۰۵	گفتار سوم: نظام های فدرال و تک ساخت
۱۰۵	سیستم حکومت فدرال
۱۰۶	نقاط قوت و ضعف فدرالیسم
۱۰۷	سیستم تک ساخت
۱۰۹	فصل چهارم: قدرت و روش های دستیابی به آن
۱۱۱	گفتار اول: قدرت
۱۱۲	تعریف و ماهیت قدرت
۱۱۴	منابع قدرت
۱۱۵	قدرت سیاسی
۱۱۷	قدرت ملی
۱۱۸	گفتار دوم: اقتدار، نفوذ و مشروعیت
۱۱۹	اقتدار و نفوذ
۱۲۲	مشروعیت
۱۲۵	گفتار سوم: انتخابات، رسانه ها و افکار عمومی
۱۲۷	آثار سیاسی انتخابات
۱۲۸	همه پرسی
۱۲۸	انتخابات در ایران
۱۲۹	رسانه ها و افکار عمومی

۱۳۲	گفتار چهارم: احزاب و تشکل های سیاسی
۱۳۴	ویژگی های احزاب سیاسی
۱۳۵	کارکردهای احزاب
۱۳۵	انواع نظام های حزبی
۱۳۶	عوامل شکل دهنده نظام های حزبی
۱۳۷	گروه های ذی نفوذ
۱۳۷	احزاب سیاسی در ایران
۱۴۱	فصل پنجم: رویه ها و تحولات سیاسی
۱۴۴	رادیکالیسم و محافظه کاری
۱۴۵	جناح های راست و چپ در ایران
۱۴۶	انقلاب
۱۴۸	عوامل وقوع انقلاب در نظریه ها
۱۴۸	افلاطون، مارکس و پطو
۱۴۹	نظریه های جدید
۱۵۰	ماکس وبر
۱۵۰	جیمز دیویس
۱۵۱	ساموئل هانتینگتون
۱۵۱	کارل مارکس
۱۵۴	انقلاب های بزرگ دنیا
۱۵۵	اصلاح یا رفورم
۱۵۷	توسعه و توسعه نیافتگی
۱۵۸	نظریه های درون گرا
۱۶۱	نظریه های مارکسیستی
۱۶۲	نظریه های برون گرای غیر مارکسیستی
۱۶۵	توسعه در ایران
۱۶۷	فصل ششم: ایدئولوژی های سیاسی
۱۶۹	مفهوم ایدئولوژی
۱۷۱	کارکردهای ایدئولوژی
۱۷۳	گفتار اول: اومانيسم و زمینه های شکل گیری آن
۱۷۴	قرون وسطی
۱۷۵	رئسانس

۱۷۷	اومانيسم
۱۸۰	گفتار دوم: ليبراليسم و سرمايه‌داري
۱۸۰	ليبراليسم
۱۸۱	ابعاد سه‌گانه ليبراليسم
۱۸۵	نقد ليبراليسم
۱۸۷	سرمايه‌داري (کاپيتاليسم)
۱۸۷	ويژگي‌هاي اقتصاد سرمايه‌داري
۱۸۹	کاپيتاليسم و توسعه
۱۹۰	گفتار سوم: سوسياليسم و مارکسيسم
۱۹۰	سوسياليسم
۱۹۳	مارکسيسم
۱۹۶	گفتار چهارم: فاشيسم و نازيسم
۱۹۸	ریشه‌ها و پديدآيش فاشيسم و نازيسم
۱۹۸	فاشيسم
۲۰۰	نازيسم
۲۰۱	اهداف حکومت نازي در آلمان
۲۰۳	فصل هفتم: دين و سياست
۲۰۵	رابطه تاريخي دين و سياست
۲۰۷	اسلام و سياست
۲۰۷	الف - تعريف حکومت اسلامي
۲۰۹	ب - ضرورت تشکيل حکومت اسلامي
۲۱۲	ج - اهداف سياست در اسلام
۲۱۲	د - ويژگي‌ها و اختيارات زمامدار اسلامي
۲۱۱	ه - اسلام و مردم‌سالاري
۲۱۵	و - تاريخ سياسي اسلام
۲۱۸	سکولاريسم
۲۲۱	سکولاريسم در جهان اسلام
۲۲۲	نقد سکولاريسم
۲۲۵	فصل هشتم: سياست بين‌الملل
۲۲۷	استعمار و نابرابري
۲۳۲	تداوم استعمار در قرن بيستم

۲۳۵	شاخص های اجتماعی و اقتصادی
۲۳۵	ابزارهای سلطه در قرن ۲۱
۲۳۶	جهانی شدن و اقتصاد بین الملل
۲۳۹	پدیده جنگ
۲۴۰	جنگ های جهانی در قرن بیستم
۲۴۲	جامعه ملل
۲۴۲	سازمان ملل متحد
۲۴۴	ارکان سازمان ملل متحد
۲۴۷	نظریه های روابط بین الملل
۲۵۲	منابع

مقدمه

در دنیای کنونی دانایی از ارزش ویژه‌ای برخوردار است و بسیاری از مهارت‌ها که قبلاً به صورت تجربی و آزمون و خطا به دست می‌آمد، امروزه در قالب آموزش‌های تخصصی دانشگاهی تعریف شده است. بنابراین امروزی اگرچه فقط می‌تواند در یک یا چند رشته علمی تخصص داشته باشد اما به تناسب ارزشهای زندگی ناچار است با مقدمات و اصول اولیه سایر رشته‌های علمی نیز آشنا گردد. زیربنای اطلاعاتی از علمومی که به نوعی با زندگی فرد ارتباط دارد، ممکن است به تضييع حقوق، منبر شدن و حتی زیان‌هایی را متوجه جامعه سازد. آموختن بسیاری از رشته‌های علمی صرفاً برای متخصصین همان رشته ضرورت دارند اما برخی علوم هم مخاطبان خاص دارند و هم مخاطبان عام؛ علم سیاست جزو دسته دوم است و هیچ شهروندی از این علم (لااقل در قالب کلیات) بی‌نیاز نیست.

یکی از ویژگی‌های جوامع امروزی گسترش قلمرو سیاست و تعیین شدن آن با ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی شهروندان است، در حالی که پیش از این سیاست امری اختصاصی و ویژه خواص بود. البته زمان وقوع این تغییر در کشورهای مختلف متفاوت است؛ در ایران تا حدود دو قرن پیش فقط گروه‌های خاصی با سیاست سروکار داشتند زیرا اولاً؛ نهادهای سیاسی غیرحکومتی مانند احزاب، مطبوعات و رقابت‌های انتخاباتی وجود نداشت بنابراین سیاست صرفاً به حکومت محدود می‌شد و امر سیاسی فقط در دایره حکومت اتفاق می‌افتاد. دوم اینکه؛ حکومت نیز وظایف محدودی داشت و فقط مسئول حفظ نظم بود. اما امروزه از یک سوا امر سیاسی در خارج از دایره حکومت و در میان احزاب سیاسی، گروه‌های ذی نفوذ، رسانه‌های خصوصی و حتی بنگاههای اقتصادی خصوصی

نیز جریان دارد و از سوی دیگر وظایف و مسئولیت‌های حکومت گسترش یافته و مواردی از قبیل آموزش، ارتباطات، حمل و نقل، بهداشت، رفاه شهروندان، بیمه و... را در بر گرفته است. بنابراین امروزه سیاست به حوزه‌های مختلف زندگی مردم نفوذ کرده و به یک امر همگانی تبدیل شده است.

در دنیای امروزی حتی افرادی که علاقه چندانی به سیاست ندارند، به ناچار با امور سیاسی در ارتباط اند. مسائلی مانند: افزایش یا کاهش قیمت کالاها و خدمات، حوادث تروریستی در کشورهای سایه، تحریم‌های اقتصادی، تهدیدهای نظامی دشمنان، موفقیت‌های کشور در ساخت سلاح‌ها، پیشرفته دفاعی، انتخابات و رقابت‌های سیاسی، نوسانات قیمت ارز و برخورد‌های قضاییه با مفاسد اقتصادی به قدری اهمیت دارد که غیر سیاسی‌ترین افراد هم نمی‌توانند نسبت به آنها بی تفاوت باشند و کمابیش خبرهای مربوط به اینگونه رویدادها را پیگیری می‌کنند. اما صرف اهمیت مسائل سیاسی یا علاقه مندی به سیاست برای درک درست از سیاست و تحولات آن کافی نیست. سیاست شاخه‌ای از علوم تخصصی است و برای زندگی بهتر در جامعه سیاسی لازم است شهروندان با مقدمات و الفبای این علم آشنایی داشته باشند.

از سوی دیگر علوم سیاسی شامل مجموعه‌ای از رشته‌های علمی است که دارای تعدادی شاخه‌های کاملاً تخصصی می‌باشد اما آموزش همه را تئوری همه این تخصص‌ها از آموزش مقدمات و کلیات علم سیاست در دوره کارشناسی آغاز می‌شود. بر همین اساس در دوره کارشناسی علوم سیاسی درس «اصول علم سیاست» در اولین نیمسال تحصیلی به دانشجویان آموزش داده می‌شود. این درس در واقع دروازه ورود به علوم سیاسی و اولین پله صعود به درجات بالاتر می‌باشد و چنانچه به درستی آموزش داده نشود، یادگیری سایر دروس با مشکلاتی مواجه خواهد شد. با وجود این اهمیت، در برخی موارد مشاهده شده است که دانشجویان در اواخر دوره کارشناسی و حتی در دوره تحصیلات تکمیلی با مفاهیم پایه و مقدمات سیاست آشنایی ندارند.

یکی از عوامل بروز چنین مشکلاتی این است که معمولاً کتاب‌های پر حجم اصول علم سیاست به دلیل کوتاه بودن نیمسال تحصیلی به طور کامل تدریس نمی‌شود. از سوی دیگر

کتاب مبانی سیاست بر اساس مختصات سیاست در غرب نوشته شده و با سیاست در ایران تطبیق داده نمی‌شود، لذا برای دانشجویان ایرانی نامأنوس است. بر همین اساس در نوشتن این کتاب به چند نکته توجه شده است:

۱- تلاش شده است، مطالب تا حد امکان با بیان ساده و روان نوشته شود تا برای عموم علاقه‌مندان به سیاست قابل استفاده باشد؛ این سادگی به قدری است که ابتدا تصمیم گرفتم عنوان «الفبای سیاست» را برای کتاب انتخاب کنم اما از آنجا که قرار است کتاب در دانشگاه نیز مورد استفاده قرارگیرد، عبارت «اصول علم سیاست» که عنوان رسمی یکی از دروس دوره کارشناسی علوم سیاسی است، به کار برده شد.

۲- به دو دلیل کتاب به صورت فشرده و کم حجم نوشته شده است؛ اول اینکه در طول یک نیمسال تحصیلی به ویژه به مدت دو ماه (بهمن ماه) که تعداد جلسات آن کمتر است، بتوان همه مطالب کتاب را تدریس کرد. دوم اینکه مخاطبان غیردانشجویان نیز به دلیل مشغله‌های امروزی و تعدد رسانه‌ها (که کتاب نیز یکی از آنهاست) از فرصت کافی برای مطالعه متون مفصل برخوردار نیستند و کم بودن حجم کتاب می‌تواند مخاطب را نسبت به مطالعه آن ترغیب کند. در عین حال شیوه طرح موضوعات به گونه‌ای است که هم دانشجویان و هم سایر مخاطبان را به مطالعات بیشتر علاقه‌مند می‌دارد.

۳- به منظور بومی‌سازی مفاهیم و مباحث علم سیاست و کمک به مخاطبان برای انطباق موضوعات کلی اصول علم سیاست با حکومت و سیاست در ایران به دو روش عمل شده است: الف) در بسیاری از موارد مطالب با ارائه مثال‌هایی از ایران توضیح داده شده است ب) در برخی موارد مانند مبحث سیاست، دموکراسی، احزاب سیاسی و توسعه، در پایان مبحث به بررسی موضوع مربوطه در ایران پرداخته‌ام.